

УДК 347.232.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.27>

СТАБІЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ВЛАСНОСТІ ТА ВИЛУЧЕННЯ АКТИВІВ І КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ РОСІЙСЬКИХ КОМПАНІЙ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНИ ТА ДОСВІД КРАЇН ЄС

Ярошенко М.В.,
студент 4 курсу
юридичного інституту
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Бондаренко Є.І.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та міжнародного права
Юридичного інституту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
ORCID 0000-0003-0468-7949

Ярошенко М.В., Бондаренко Є.І. Стабільність інституту власності та вилучення активів і корпоративних прав російських компаній: правове регулювання в Україні та досвід країн ЄС.

У процесі сучасних державотворчих процесів, євроінтеграції України, а також негативних явищ, що розгортаються внаслідок збройної агресії Росії, право власності, як одне з основоположних конституційних прав, зазнає обмежень і трансформації. Вчені-конституціоналісти сходяться у висновках щодо пріоритетності удосконалення системи гарантування непорушності права власності з урахуванням балансу національних інтересів. В статті проаналізовано правову новелу вилучення активів та корпоративних прав російських компаній та фізичних осіб в Україні через призму інституту права власності в національному праві та відповідне законодавство країн ЄС. Виділено загальні недоліки існуючої правової конструкції, що регулює процес вилучення активів, проаналізовано наявну практику її застосування. Порівняно конструкцію «вилучення» корпоративних прав з кримінально-правовим вилученням майна та цивільно-правовим інститутом примусового відчуження майна.

Метою наукового дослідження визначено висвітлення змісту гарантії (принципу) непорушності права власності, як вони закріплені у Основних законах України, Польщі та Німеччини. Методологічну основу дослідження складають загальні та спеціально юридичні методи наукового пізнання, а саме: системно-структурний метод, метод порівняння та логіко-юридичний метод. Результати. У статті проведено аналіз конституційних гарантій непорушності права власності на прикладі України та країн ЄС. Встановлено, що положення Основних законів, які встановлюють стандарти у сфері права власності, мають неоднорідний та несистематизований виклад. Базуючись на практиці країн Європи та США у потенціальному вилученні активів російських олігархів, запропоновано замінити наявну конструкцію, зокрема, шляхом криміналізації порушення, введених обмежень щодо російських активів та впровадження інституту термінового застосування майна у соціально значущих цілях, що дозволить використати його вже сьогодні в суспільних цілях, та затвердить рішучість українського народу щодо побудови європейської, правової держави, забезпечить дотримання фундаментальних прав людини, принципу верховенства права, законності та підвищить інвестиційну привабливість країни.

Ключові слова: вилучення активів, конфіскація, інститут власності, права людини, ухилення від санкцій.

Yaroshenko M.V., Bondarenko E.I. Constancy of the property rights and the seizure of assets and corporate rights of russian companies: legal regulation in Ukraine and the experience of EU countries.

In the process of modern state-building processes, the European integration of Ukraine, as well as negative phenomena unfolding as a result of Russia's armed aggression, the right to property, as one of

the fundamental constitutional rights, is subject to restrictions and transformation. Constitutional scholars agree on the priority of improving the system of guaranteeing the inviolability of property rights, taking into account the balance of national interests. The article analyses the legal novelty of the seizure of assets and corporate rights of Russian companies and natural persons in Ukraine through the prism of the institute of the property rights in national law and the system of international human rights law. The general shortcomings of the existing legal construction are examined, as well as the existing practice of its application as a practical measure.

The purpose of the research is to clarify the content of the guarantee (principle) of the inviolability of property rights, as they are enshrined in the Basic Laws of Ukraine, Poland and Germany. The methodological basis of the research consists of general and special legal methods of scientific knowledge, namely: system-structural method, comparison method and logical-legal method. The results. The article analyzes the constitutional guarantees of the inviolability of property rights on the example of Ukraine and EU countries. It was established that the provisions of the Basic Laws, which establish standards in the field of property rights, have a heterogeneous and unsystematized presentation. The structure of "seizure" of corporate rights is compared with the criminal seizure of property and the civil construction of alienation of property rights. Based on the practice of the European countries and USA in the potential seizure of assets of Russian oligarchs, it is proposed to replace the existing mechanism, with the criminalization of the violation of the sanction regime imposed on Russian assets within Ukraine, with simultaneous introduction of the institution of urgent use of property for socially significant purposes, which will allow it to be used today, in order to ensure the use of the property for public purposes, and will confirm the determination of the Ukrainian people in the course of building a European, legal state, which comply with fundamental human rights, is determined to the principle of rule of law, legality, and will ensure its contribution in increasing the country's image and investment attractiveness.

Key words: Seizure of the corporate assets, confiscation, the institution of property, human rights, sanction evasion.

Постановка проблеми. Безпрецедентний акт повномасштабної озброєної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 року назавжди змінив не тільки баланс сил у світі, зруйнувавши діючий міжнародний порядок та право, а й, у першу чергу, став початком найскладнішого випробування у житті кожної нації – війни за незалежність. Ця війна вже призвела втрати найкращих членів громадянського суспільства, руйнації національної економіки, як такої, - міст, стратегічних об'єктів цивільної інфраструктури, транзитних шляхів; зумовила зниження валового внутрішнього та національного продукту до рекордних показників, що є особливо небезпечним, оскільки від них залежить не тільки післявоєнне відновлення країни, а й можливість перемоги у війні.

З метою вирішення цієї та інших проблем владою може та застосовується багато різних механізмів – кредитування в міжнародних організаціях та у держав партнерів; перерозподіл бюджетних витрат; підвищення ставок податків, тощо. Проте, одним з найбільш цікавіших та нових механізмів виступає - вилучення активів та корпоративних прав російських компаній. Вже за своєю природою це є мірою винятковою, що отримала неоднозначну реалізацію в національному законодавстві, викликавши суперечки щодо її ґрунтовності, належності правового регулювання, відповідності обов'язкам взятим державою в рамках Угоди про асоціацію та фундаментальним права людини.

Стан опрацювання. Попри активне обговорення серед наукової спільноти юридичних та економічних наслідків війни в Україні, нині, відсутні доктринальні, правові дослідження проблематики вилучення активів та корпоративних прав російських компаній з урахуванням реалій повномасштабної російсько-української війни. Окремі спроби наукових розробок цієї проблематики були зроблені Г. Вашекою [16], Т. Лівощко [17], Н. Москалюк [18], О. Настіною [19], іншими правниками. Проте питання співвідношення з фундаментальними засадами міжнародного права, конституційними нормами, потребують докладного дослідження та набувають більшої актуальності, враховуючи реалії сьогодення.

Метою даної наукової роботи є дослідження стабільності інституту власності та правового регулювання вилучення активів та корпоративних прав російських компаній крізь призму діючого законодавства країн ЄС та України та у співвідношенні з категоріями суспільної необхідності та доцільності.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи інститут вилучення активів та корпоративних прав російських компаній (надалі – інститут) з урахуванням положень діючого законодавства, необхідно спочатку дослідити окремі концептуально нові положення, а також передбачені зміни до вже існуючих нормативно-правових актів.

Початком формування зазначеного інституту є 24 лютого 2022 року - факт повномасштабної збройної агресії РФ та визнання її такою Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [12], та Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022 № 2102-IX [7].

З моменту прийняття зазначених нормативно-правових актів необхідно говорити про наявність додаткових можливостей; обов'язків та повноважень, передбачених Конституцією України [1]; Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [3]; та іншими нормативно-правовими актами для державної влади, органів місцевого самоврядування.

Вже 03 березня 2022 року було прийнято Закон України № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [5], який закладає засади для самого процесу «примусового вилучення» таких об'єктів.

Юридична «екстраординарність» цього нормативно-правового акту постерігається починаючи з його структури. Виділяється чітка, розширена преамбула, яка обґрунтовує його прийняття, посилаючись на «положення Конституції України, Декларації про державний суверенітет України та загально-визнаних міжнародних норм і правил» [5]. Ця структура не є характерною для нормативно-правових актів такого типу, а є більш звичною для міжнародних резолюцій, конвенцій, зокрема, Резолюцій РБ ООН.

У свою чергу, основні положення, що стосуються обмеження, без сумніву, фундаментального для кожної держави з ринковою економікою інституту – права власності, законодавець розмістив лише в 4 (чотирьох) статтях.

Виваженим кроком стало встановлення в пункті 2 частини 1 статті 1 Закону № 2116-IX дефініції «примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», яким визнається примусове вилучення зазначених об'єктів права власності з мотивів суспільної необхідності (включаючи випадки, за яких це наполегливо вимагається військовою необхідністю) на користь держави Україна на підставі і в порядку, встановленому Законом [5].

Законодавцем було застосовано бланкетний спосіб побудови норми, а саме, відсилання до поняття «суспільної необхідності», що визначається окремим Законом [8], як обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку [8, ст. 1].

Відповідно до пункту 4 частини 1 статті 1 Закону № 2116-IX, об'єктами права власності Російської Федерації та її резидентів визнається (1) рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), (2) що знаходяться (zareєстровані) на території України та (3) безпосередньо або через афілійованих осіб належать Російській Федерації та її резидентам [5, ст.1].

Суперечливим, з точки зору правозастосування, вбачається закріплення невиключного, широкого переліку цих «активів», які можуть бути примусово вилучені. Застосовуючи саме таке формулювання, законодавець надає органу, уповноваженому приймати рішення щодо примусового відчуження широкий обсяг повноважень без наявного механізму недопущення зловживання, що ставить під питання доцільність. Так, у законі не передбачено контролюючого чи наглядового органу, уповноваженого діяти в цій сфері; відсутні алгоритми аналізу структури власності юридичної особи, або зв'язку фізичних осіб для встановлення ознаки афілійованої з Російською Федерацією та/або її резидентами.

Основними принципами права, на яких, відповідно до статті 2 Закону № 2116-IX, має будуватися «примусове вилучення об'єктів права власності» Радою національної безпеки і оборони є «законність, прозорість, об'єктивність, відповідності меті, стратегічна важливість та ефективність» [5, ст. 2].

У зв'язку з цим виникає питання, чи не є посилання на принцип «законності», при загальному порушенні норм інституту власності; на принцип «прозорості», при передачі повноважень щодо вирішення питань примусового відчуження РНБО при загальній відсутності юридично визначених вимог до рішення, такими, що суперечать один одному. Не піддаючи сумніву необхідність примусово вилучення активів, викликає занепокоєння нормативне регулювання цього процесу, оскільки у подальшому може призвести до оскарження таких рішень.

Частина 2 статті 2 Закону № 2116-IX містить положення, яке вбачається найбільш слабким місцем всього Закону, а саме, передбачається характеристика примусового вилучення об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів «без будь-якої компенсації (відшкодування) їх вартості».

Разом з цим, частина 5 статті 41 Конституції України передбачає, що «примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості» [1, ст. 41].

Стаття 64 Конституції встановлює виключний перелік прав, які обмежено бути не може, а також вказує на ознаку «тимчасовості» обмеження інших прав (зокрема, права, передбаченого статтею 41 КУ) та ознаку законності таких обмежень.

У свою чергу, положення частини 1 статті 23 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» прямо передбачає, що «примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, в умовах правового режиму воєнного стану, якщо не було здійснено попереднє повне відшкодування вартості такого майна, тягне за собою наступне повне відшкодування його вартості в порядку, визначеному законом» [3].

Аналогічна позиція міститься й у статті 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 року, що передбачає право кожної фізичної або юридичної особи володіти своїм майном. «Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права» [2].

Жодних дискримінаційних виключень з правила, передбаченого статтею 41 Конституції, законодавством не передбачено, крім того стаття 21 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», знову ж таки, з використанням банкетної норми, вказує на недискримінацію, як фундаментальний принцип, по відношенню до іноземних громадян та юридичних осіб.

Проаналізувавши відповідні норми залишається незрозумілим, чому було допущено виключення частиною 2 статті 2 Закону № 2116-IX: (1) положень, передбачених статтею 41, 64 Конституції; (2) фундаментальних прав людини, гарантованих на міжнародному рівні (стаття 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 року), (3) не відповідність загальним нормам діючого національного законодавства (зокрема, ЗУ «Про правовий режим воєнного стану»).

Контаргументуючи посилання законодавця, а також окремих правників щодо «екстраординарності» обставин необхідно вказати, що налагодження механізму навіть в такий час має відповідати нормам вже діючого законодавства; фундаментальним правовим принципам, оскільки це є основою правової та демократичної держави. Крім того, такі «швидкі» рішення можуть створити у іноземних інвесторів враження, що їх «активи» можуть в будь-який момент зміни політичної кон'юнктури бути конфісковані, що призведе й до довгострокового зниження інвестиційної привабливості країни, яка буде потребувати вливання іноземного капіталу для після воєнного відновлення. Саме тому, окремої уваги заслуговує правове регулювання механізму примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів.

Повноваження щодо прийняття рішення про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів, відповідно до частини 1 статті 3 Закону № 2116-IX, покладається на Раду національної безпеки і оборони України (Далі – РНБО), рішення якої вводиться в дію указом Президента України. Згодом останнє підлягає затвердженню Верховною Радою України шляхом прийняття відповідного Закону.

Чинним законодавством, а саме, статтею 3 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» прямо передбачено функції РНБО, якими є: внесення пропозицій Президенту України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану [9, ст. 3].

Основний закон, яким керуються Президент України та РНБО прямо передбачає, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності» [1, ст. 41] (аналізуючи Рішення Конституційного Суду України, а також норми міжнародного права, можна дійти висновку щодо розширеного тлумачення поняття «ніхто», яке має покривати й іноземців). В частині 6 статті 41 Конституції України закріплено, що «конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом» [1, ст. 41]. Проаналізувавши також повноваження органу, передбачені Законом «Про правовий режим воєнного стану»; «Про Раду національ-

ної безпеки і оборони України» можна дійти висновку, що повноваження судової гілки влади для РНБО не делегувалися.

Імперативною нормою, передбаченою частиною 3 статті 3 ЗУ № 2116-IX, закріплено перелік необхідних елементів проекту Рішення, що вноситься до РНБО Кабінетом міністрів України, серед яких відсутні будь-які вказівки на необхідність включення положень щодо структури власності юридичної особи; кінцевих бенефіціарів; зв'язки фізичних осіб зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

Ця теза повністю підтверджується й наявною практикою РНБО. Так, 11 травня 2022 року, було винесено Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» (Введено в дію Указом Президента України від 11 травня 2022 року № 326/2022) [13]. Однак, аналізуючи зміст рішення викликає питання відсутність належної «мотивувальної» частини, яка б навіть описово вказувала на наявність зв'язку між юридичними особами, до яких застосовується «примусове вилучення активів».

Не зважаючи на факт того, що законодавець, за зрозумілих причин, уникає застосування словосполучення «примусове відчуження майна», необхідно провести зв'язок між конфіскацією, «вилученням майна» (в розумінні ЗУ № 2116-IX), а також «примусовим вилученням» та «конфіскацією», які, без сумніву, є різними поняттями.

Стаття 1 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [14] містить визначення, споріднені до використаного Законом № 2116-IX, а саме:

1. Загальне - Примусове відчуження майна - позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості (п. 1 ч. 1 ст. 1) [14].

2. Спеціальне - Вилучення майна - позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану (п. 2 ч. 1 ст. 1) [14].

Ознакою «безоплатності», відповідно до частини 3 статті 3 ЗУ № 4765-VI, характеризується лише режим «вилучення майна», тобто такий, який може застосовуватися лише до майна державних підприємств, державних господарських об'єднань. Тобто, можна говорити про законодавче забезпечення одного з фундаментальних прав людини – права приватної власності.

Відповідно до частини 3 статті 15 ЗУ № 1559-VI встановлено, що примусове відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності здійснюється за наявності підстав передбачених законом, і лише за рішенням суду (з викупом цих об'єктів для суспільних потреб) [8].

Відповідно до статті 59 Кримінального кодексу України, конфіскацією є «покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого» [3]. Зважаючи на реформу кримінального права, конфіскація майна, у вигляді «заходу кримінально-правового характеру», відповідно до статті 96-6, 96-8 ККУ, може бути застосована й до юридичних осіб. Окремо необхідно зазначити, що санкції, за вчинення правопорушень, передбачених Розділом XX, I Особливої частини ККУ, містять також посилання на можливість застосування конфіскації.

Проаналізувавши механізм, запроваджений Законом № 2116-IX, а також аналогічні інститути в інших галузях - «відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності», «конфіскації» в межах кримінального права, можна дійти висновку, що законодавцем було передано РНБО «надзвичайні» повноваження щодо прийняття рішення про конфіскацію та відчуження майна щодо яких має прийматися рішення суду, відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та інших галузевих нормативно-правових актів [10].

Після прийняття Закону України № 2116-IX від 03.03.2022, наступним кроком стала законодавча ініціатива № 7605 від 27.07.2022 «Пропозиції Президента України до Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану», яку, станом на 05.09.2022 було прийнято, та надано висновок з підтримкою пропозиції Президента України [15].

Нормативно-правовий акт передбачає надання Раді Національної безпеки і оборони України ще одного додаткового повноваження – можливості щодо «Примусового відчуження або вилучення рухомого майна, що використовується чи може використовуватися для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій» [15]. Визначення такого майна та підстави віднесення відповідного майна до цієї категорії відсутні. В свою чергу, відсутність тлумачення іншого елементу - «ризик переривання його функціонування», дозволяє застосувати цей механізм взагалі до будь-якого рухомого майна, яке знаходиться на території «адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації», зважаючи на сам цей факт.

Разом з цим, важливим вбачається й надання відповідних повноважень не місцевим воєнним адміністраціям, що було б закономірним кроком, а Раді Національної безпеки і оборони України, забезпечуючи акумулювання надзвичайних повноважень в рамках Офісу Президента, яких йому не надано ні в рамках Конституції, ні системи національного законодавства.

Західні країни, зокрема, США, Канада, стосовно більшості російських активів, в тому числі, активів російських олігархів не застосовують механізмів, «конфіскації – безоплатного вилучення», посилюючись, та у випадку з активами Російської Федерації – концепцію суверенного імунітету. Станом на початок вересня 2022 року відповідні країни використовують традиційний механізм персональних санкцій (тобто, важелів, які застосовуються у випадку, якщо існує вагома підозра стосовно порушення міжнародного, національного права фізичною, юридичною особою), в США – в порядку, передбаченому «Глобальним Актом Магнітського» [21]. Іншим механізмом виступає тимчасове обмеження доступу до активів.

Європейський Союз підійшов до вирішення питання «заморожених» активів російських олігархів іншим чином, запропонувавши, серед іншого важливу ініціативу, яка може стати вирішенням ситуації, яка склалася в Україні. Так, 25 травня в рамках Європейської комісії було запропоновано внести поправки в засновницький акт - Договір про функціонування Європейського Союзу [22, ст. 83(1)], та доповнити перелік Європейських злочинів «ухиленням від санкцій» (sanction evasion), з подальшим прийняттям Директиви, якою буде визначено перелік санкцій, серед яких судова ліквідація; закриття закладів, які використовувалися для вчинення правопорушень, та потенціально, вилучення активів [23].

Така конструкція є функціональною не тільки в межах права ЄС, а й права українського, зважаючи на вже існуючий інститут санкцій проти іноземних громадян. Більш того, вона, на відміну від впровадженого механізму, вимагає наявності подальшої (після «замороження» активів) дії, зокрема, у вигляді переміщення рухомого майна, зміни власника, створивши підстави для відповідного стягнення. З іншого боку, на все майно, до моменту закінчення кримінального провадження щодо кожної юридичної особи може бути введено тимчасовий режим управління, з метою залучення відповідного майна в суспільних цілях до того моменту, як на нього буде звернуто стягнення в порядку, вже передбаченому існуючою системою законодавства. Використовуючи відповідний механізм стане можливим, не порушуючи фундаментальні права людини: (1) унеможливити використання резидентами РФ активів у шкоду національним інтересам; (2) «заморозити» активи в рамках існуючого режиму санкцій, з метою недопущення їх виведення за межі країни; (3) у випадку порушення режиму вилучити їх, застосувавши законні методи, та на підставі завідомо протиправної винної дії; (4) використати заморожені активи в рамках тимчасового режиму; (5) вилучити активи в судовому порядку, передбаченому Конституцією, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Висновки. Проаналізувавши Закон України від 12.05.2022 № 2257-IX; Законопроект № 7605 від 27.07.2022, міжнародну практику та загальну систему національного законодавства, можна дійти висновку про наявну недосконалість запровадженого механізму «примусового вилучення» об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів, що проявляється на всіх його рівнях. Так, чинний обсяг повноважень Ради Національної безпеки і оборони України ставить під сумнів дотримання інституту власності в Україні та правомірності механізму «примусового вилучення» об'єктів права власності, що в подальшому може викликати сумніви у потенційних інвесторів. Крім того, наявна практика застосування механізму наявно відображає його недоліки та можливість зловживання наданими повноваженнями, що досягається, зокрема, через використання дефініцій, які не відображають суті заходу (примусове відчуження майна); не включення в рамках Закону істотних умов для пропо-

зицій РНБО, яка б навіть описово вказувала на наявність зв'язку між юридичними особами, до яких застосовується «примусове вилучення активів».

Разом з цим, необхідно вказати на наявні альтернативи, зокрема, щодо модернізації національного санкційного інструменталу, що може реалізуватися через криміналізацію порушення введених обмежень щодо російських активів та впровадження інституту термінового застосування майна у соціально значущих цілях, що дозволить використати його вже сьогодні. Такий механізм за своєю суттю буде відповідати не тільки національним інтересам, а й загально визнаним фундаментальним правам людини та засадам, визначеним національним законодавством, а також дозволить забезпечити захист інституту власності.

Україна пройшла довгий шлях та має подолати всі перепони, ставши зразком правової держави, розбудованої на засадах демократії, захисту прав людини, верховенства права та законності, саме тому виважені правові механізми дозволять забезпечити принцип законності та верховенства права особливо у воєнний час.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. / Відомості ВРУ. 1996. №30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: <https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. / Відомості ВРУ. 2001. №325. Ст. 131.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. / Відомості ВРУ. 2015. 28. Ст. 250.
5. Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 03.03.2022 № 2116-IX. / Урядовий кур'єр. 2022. № 55.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12.05.2022 № 2257-IX. / Голос України. 2022. № 109.
7. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022. URL: № 2102-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 13.10.2022).
8. Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 № 1559-VI. / Відомості ВРУ. 2010. №1. Ст. 2.
9. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998 № 183/98-ВР. / Відомості ВРУ. 1998. №35. Ст. 237.
10. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII. / Відомості ВРУ. 2016. №31. Ст. 545.
11. Закон України «Про санкції» від 14.08.2014 № 1644-VII. / Відомості ВРУ. 2014. №40. Ст. 2018.
12. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 13.10.2022).
13. Рішення РНБО «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» Введено в дію Указом Президента України від 11 травня 2022 року № 326/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-22#n2> (дата звернення: 13.10.2022).
14. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 року № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 13.10.2022).
15. Пропозиції Президента України до Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану» від 27 липня 2022. № 7605. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40137> (дата звернення: 13.10.2022).
16. Вашека Г. Удосконалення законодавства України для забезпечення фінансової і економічної стабільності і економічної безпеки держави та посилення дієвості органів державного фінансового контролю в умовах військової агресії проти Російської Федерації проти України. *Grail of Science*. 2022. № 14-15. С.164–168.

17. Лівощко Т.В. Стан розвитку підприємництва України в умовах війни. В *Міжнародній науково-практичній конференції. Одеса: Державний університет «Одеська політехніка». 2022. С.100–103.*
18. Москалюк Н.Б. Правові засади націоналізації в умовах Російсько-Української війни. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ. 2022. С. 242–245.*
19. Настіна О. Підстави примусового припинення права власності на землю в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право України. №3. 2022. С. 101–105.*
20. Anton Moiseienko. Politics, Not Law, Is Key to Confiscating Russian Central Bank Assets. *Just Security. 2022* URL: <https://www.justsecurity.org/82712/politics-not-law-is-key-to-confiscating-russian-central-bank-assets/> (дата звернення: 13.10.2022).
21. Global Magnitsky Human Rights Accountability Reauthorization Act. S.93. US Congress (117). As of 06/24/21. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/93> (дата звернення: 13.10.2022).
22. Treaty on the Functioning of the European Union (Consolidated version, amended as of 26.10.2012). OJ C326. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 13.10.2022).
23. The Commission proposes rules on freezing and confiscating assets of oligarchs violating restrictive measures and of criminals. The European Commission. May 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en /QANDA_22_3265 (дата звернення: 13.10.2022).